

FRAMTIDSPERSPEKTIV

FOLKPARTIETS ledare skämtade i radiodebatten före valet om det socialdemokratiska självberömmet och påstod, att de viktigaste årtalen i nya tidens svenska historia för hr Hansson vore 1521, 1809 och — 1933, den s. k. välfärdspolitikens genombrottsår. Efter den stora socialdemokratiska segern kan man i ögonblick av pessimism befara, att skämtet från Rasjön kommer att bli allvarlig verklighet. Ty den 20 september, den röda söndagen, *kan* vara upptakten till ett långligt socialistisk regemente i Sverige, till en inre, låt vara sakta skeende söndervittring av vår gamla frihetsstat. Horoskopet kan synas hopplöst och håglöst, men ingenting kan längre vara farligare än att sluta ögonen för de perspektiv, som kastas över framtiden. Svensk borgerlighet har visserligen länge hyst rädsla för möjligheten att landets styre kunde utlämnas åt en allsmäktig socialism. Men innerst inne har den nog litat till försynen; den har burit sin fruktan med en känsla av trygg säkerhet och lättfärdig sangvinism på botten. Borgerlighetens defensiva och offensiva dispositioner ha sannerligen icke planlagts och utformats, som om det gällt »sista striden». Desto värre blev därför uppvaknandet mitt i natten under valsöndagens radioutsändning.

Den stora händelsen var icke, att väljarna sände en klar »röd» majoritet till andra kammaren. För några år sedan, låt oss säga 1928, skulle visserligen en sådan valutgång ha verkat förbryllande. Men på den tiden fanns ännu en stark borgerlig majoritet i första kammaren, likaledes ett bondeparti eller kanske rättare sagt en ledning för bondepartiet, som ej såg sin uppgift bestå i att assistera socialdemokraterna. En socialistseger vid den tidpunkten skulle främst ha varit en starkare uppfordran till ökat ömsesidigt hänsynstagande. De slagna skulle då ungefär som ett oppositionsparti i England kunnat bida bättre tider och stödda på första kammarens kontrollapparat t. v. ägna sig åt en effektiv opposition.

Hur annorlunda är ej läget efter den 20 september? Socialdemokraterna ha fortsatt sin sedan årtionden tillbaka oavbrutna röststegring— observeras bör, att 1928 års mandatförluster tillfogades partiet trots stor röstökning. Troligen äro icke alla väljare oåterkalleligen socialistfrälsta, men erfarenheterna av socialdemokraternas hittillsvarande expansionspolitik ådagalägga, att deras eröv-

ringar av nya grupper i regel äro liktydiga med inkorporering eller inmurning av dem. Den socialistiska krento, som hittills kunnat utläsas ur den ofta stora röstskolningen bland arbetarna och än mer bland arbetarhustrurna, har tydligen förbytt i en kolartro. De svenska valen få alltmer en renodlat klasspolitisk prägel; ett socialdemokratiskt parti, som förmår famna arbetarrörelsen, stora tjänstemannagrupper, en massa »småfolk» i övrigt samt en del intellektuella, behärskar enligt yrkesstatistiken samhället. Även om åtskilliga kroppsarbetare ännu rösta borgerligt, råder inom vår arbetarrörelses nästan miljonhövdade armé åtminstone i förhållande till den borgerliga »fienden» en manstukt eller disciplin, som väl är fullkomligt enastående i världen. Alla försök att slå in sprängkilar mellan exportarbetare och hemmamarknadens arbetare, mellan lantbrukets och industriens anställda, mellan de till A.K:s arbeten hänvisade och de till offentliga arbeten detacherade o. s. v. ha varit dömda att slå slint; även om ett tullskydd på sin tid skulle kunnat ge arbete åt t. ex. oljeindustrien, underkastade sig oljearbetarna blint frihandelsdoktrinen, blott därför att partiets ledning då hyllade den och partisolidariteten fordrade det. Denna beundransvärda brist på inbördes avundsamhet, denna fasta sammanhållning, detta stolta och nackstyva klassmedvetande ta sig ibland nästan heroiska former. Det vill mycket till, kanske mirakel till att här åstadkomma rubbningar. 1936 års röda majoritet, f. ö. tillmätt med stor råge, är intet tillfälligheters verk. Den har sakta men säkert timrats upp från grunden. Den är konsoliderad.

I första kammaren förfoga de borgerliga ännu över åtta mandat mer än hälften. Om två år är denna övertikt automatiskt reducerad till fyra. Redan efter 1937 års partiella förnyelseval disponera de röda över den gemensamma voteringen samt kunna utkräva anslag och pålägga gärder efter gottfinnande. Efter 1938 års landstingsval torde första kammaren med stor sannolikhet få samma kulör som medkammaren — åtminstone så långt man nu kan spå och under förutsättning, att Europa dessförinnan icke står i brand med alla ovissa följdverkningar. De rödas överskottsmarginal är mycket stor. Såsom under »Dagens frågor» närmare utvecklas favoriseras de 1938 av en del rent valtekniska faktorer, varav den viktigaste är det stadgande i socialdemokraternas och bondeförbundets regeringspakt, som innehåller förbud för bondeförbundet att under koalitions tiden delta

i valsamverkan mot socialdemokraterna. Man kan på goda grunder anta, att exc. Hansson icke före 1938 års val genom några djärva framstötter vill vedervåga denna bondeförbundets mandat-assurans; endast om regeringen kunde sprängas på någon agitatoriskt matnyttig fråga, kan det ligga i socialdemokraternas intresse att till 1938 års val bryta med bondeförbundet. Mänskligt att döma ha socialdemokraterna vägen jämnad även till herraväldet över den kammare, som de enligt sitt senast i år genomsedda program vilja avskaffa. Med hänsyn till första kammarens stabilara struktur kan det för socialismen rent av vara värdefullare att där ha säkert fotfäste än i andra kammaren. Bli utvecklingen den här skisserade, kan snart hr Hansson liksom en ny Augustus se riket för sina fötter.

Man kan fråga sig, om orsaken till Sveriges — enligt Arbetets valkommentar — »världshistoriska» särställning är att söka i några speciella attraktiva egenskaper hos den svenska socialismen eller i några särskilt frånstötande karaktärsdrag hos den svenska borgerligheten. Problemet är för vidlyftigt för att här mer än antydas. Utan tvivel har Hanssonmarxismens moderation och landsfaderlighet ej varit utan sin stora betydelse för erövringar av icke-arbetargrupper. Jämföras emellertid de nordiska staterna med en del central- och sydeuropeiska länder, är väl den främsta orsaken till socialismens segertåg i Norden att finna i frånvaron på våra breddgrader av de religiösa hämningar, som särskilt den katolska kyrkan på annat håll förmått åstadkomma. Sådana länder som Schweiz, Belgien och Holland, vilka äro med oss socialt helt jämförliga, skulle antagligen också kunnat uppvisa socialistmajoritet, därest icke katolicismen bevarat sin makt över sinnena och socialt orienterade, borgerliga konfessionella partier med förankring i arbetarna och kvinnorna organiserats. Detsamma gällde Weimarepublikens Tyskland och centrumpartiet. Den svenska socialistmajoriteten som fenomen betraktat behöver från denna jämförande synpunkt ej te sig oförklarlig.

Den svenska borgerligheten har såtillvida ostridigt misslyckats, som den ej kunnat för sin räkning mobilisera reserverna eller förhindra nya grupper att orientera sig vänsterut. Väljarnas större tycke för den Hanssonska »välfärdspolitiken» är tillsvidare ett faktum. Borgerligheten har varit utsatt för en förtroendekris, orsakad därav att dess partier, enkannerligen mellanpartierna, aldrig förmått samla sig till ett starkt, dristigt, imponerande hand-

lande; borgerligheten har nu fått uppskåra, vad småslughet och självtillräcklighet sådde vid regeringskriserna hösten 1932 och våren 1936. Med hänsyn till den nuvarande första kammarens galgenfrist kan borgerligheten som bestämmande faktor snart tills vidare ha spelat ut sin roll. Inför en sådan eventuell historisk exekution kan det i rättvisans namn vara på sin plats att rista ett kors på graven. Svensk borgerlighet har visserligen icke förmått taga ur socialdemokraterna tron på den speciella välfärdspolitiken men den har ändock hos dem lyckats ingjuta allt starkare tvivel på det ursprungliga socialistsamhällets framtidslycka — socialiseringsnämndens fiasko och Nothinutredningens »borgerliga» tongångar äro de bästa bevisen härför. Borgerligheten har lyckats bringa ur världen projekten om den industriella demokratien, vars fallande i glömska i år firat tioårsjubileum. Borgerligheten har lyckats inaugurera en rätts- i stället för maktpolitik på arbetsmarknaden; icke minst debatterna på den nyligen hållna L. O.-kongressen vittnade om att socialdemokraterna själva nu erkänna förkastligheten av sina hotelser, när kollektivavtalslagen infördes 1928. Borgerligheten såg riktigare än socialdemokraterna 1930—1932, när den i tid påkallade och genomförde åtgärder till jordbrukarklassens upprätthållande. Borgerligheten brast visserligen 1925 i försvarsfrågan men var i år mäktig en positiv samförståndslösning, vilken gick stiek i stäv mot de nedrustningsplaner, som hystes av försvarskommissionens socialdemokratiska ledamöter. Borgerligheten kan inregistrera, att sådana socialdemokratiska älsklingsidéer från fordomsdags som republik, statskyrkans avskaffande och legaliserad fosterfördrivning ställts på avskrivning eller börjat omvärderas. Borgerligheten har ibland enig, ibland splittrad, medverkat i ett socialt uppbyggnadsarbete, som kan uppställas som förebildligt för de flesta andra länder. Borgerligheten har kort sagt ej lämnat något konkursbo utan ett till det yttre starkt, till det inre blomstrande samhälle efter sig i arv åt dagens segrande parti. Den »kapitalistiska» perioden kan icke räknas till de heroiska tidsålderna och den har ej alltid varit rättfärdig — precis som fackföreningsrörelsen i sina maktövergrip icke heller kunnat undgå orättfärdighet — men den har varit sjudande produktiv, den har i stigande grad präglats av en humanitär livssyn och den har åvägabragt en kulturell lyftning utan motstycke. Endast den rena självuppgivelsen kan hindra borgerligheten att resa anspråk på ett erkännamt eftermäle.

Man skulle med en tillspetsning kunna påstå, att valen trots högerförlusterna buro på en tendens till rättning höger. Socialdemokraterna vunno otvivelaktigt många nya väljare på sitt allmänna, visserligen radikala men icke direkt socialistiska välfärdsprogram, på sin lojalitet i försvarsfrågan och på sitt undanskylande av de patenterade socialistidéerna. Folkpartiets agitation gick mestadels i tecken, som även konservativa kunde acceptera, och dess framgångar vunnos uppenbarligen icke främst av försvarspacifisternas falang. T. o. m. bondeförbundet sökte under allt loverande i valrörelsen starkt betona sin antisocialistiska frontställning. De borgerligas förluster i mandat kunna sägas vara större än deras förluster i idéer. Ostridigt är den svenska socialdemokratien i den skepnad, uti vilken den älskade att exponera sig vid valen, på väg att växa in i det gamla samhället på annat sätt än tidigare. Att kalla den förborgerligad är icke rätta ordet, ty på djupet finnas alltjämt svårförenliga motsatser. Men den är alltmer utpräglad evolutionistisk.

Den lösning, regeringsfrågan fick, har från många synpunkter varit ägnad att överraska. Det måste verka konfunderande för de stilla i landene, att ett parti, som alltid i val samverkat med borgerliga grupper, i våras avvisade möjligheten till regeringssamarbete med dessa men i höst snabbt ingick regeringssamarbete med det parti, mot vilket valalliansen var riktad. Sådant kan möjligen kallas realpolitik men är säkert unikt i parlamentarismens historia.

Som ovan sagts motsvarar en camouflerande samlingsregering före 1938 års landstingsval socialdemokraternas rent partitaktiska intressen. Bortses härifrån kan dock exc. Hanssons samförståndsvilja från borgerlig ståndpunkt blott förtjäna erkännande. Hysa socialdemokraterna en allvarlig avsikt att föra en utjämningens politik, böra de icke utan vidare misstros. Uppenbart har exc. Hansson till följd av sin rent personliga prestige ovanliga förutsättningar både att dämpa de radikala kraven inom sitt eget parti och att avvärja mycken misstro till socialdemokratien bland de borgerliga. Vård största respekt är socialdemokraternas resoluta brytning med de revolutionära partierna.

Något annorlunda kan regeringsfrågan te sig från borgerligt synläge, beroende på om man vill se på kort eller lång sikt. Utgångspunkt måste härvid vara, att den segrande socialdemokratien ej nödvändigtvis behövt bondeförbundet som bundsförvant i

Framtidsperspektiv

regeringen för att driva en måttfullhetens politik; en ren socialdemokratisk regering har av pur självbevarelsedrift kunnat tvingas till moderation, åtminstone så länge första kammarens majoritet förblir borgerlig. Det är möjligt, att hr Pehrsson i Bramstorp bedömde situationen framsynt, när han efter valnederlaget gjorde sin allians intimare; hr Pehrssons framsynthet står dock bland borgerliga just nu icke lika högt i kurs som innan han komponerade sin semesterregering eller innan valslaget utspelats. Det är vidare möjligt, att de fyra bondeförbundarna, d. v. s. utom »Bramstorp» »borggårdsministern» Westman, den till sin lynnesart bondekonservative Janne Nilsson och den forne heimdaliten Quensel, som regeringsledamöter kunna frampressa större eftergifter av socialdemokraterna än om bondeförbundet fått pröva tingen i fri oppositionsställning; man skulle dock rent psykologiskt kunna antaga motsatsen och förmoda, att majoriteten i regeringskretsen »suger» dess minoritet mera än vice versa. Men en regeringssamverkan måste alltid vara en viss garanti för moderation och sammanjämkande. Och man måste ta för givet, att bondeförbundet engagerat sig blott i bestämd föresats att hindra en ensidig socialistisk klasspolitik. Sedd på kort sikt kan dess hållning lätt förstås och behjärtas.

Vad som för ögonblicket ter sig bäst är emellertid icke alltid på lång sikt det klokaste. Är man förvissad om att ett regeringssamarbete kommer att utsudda gränser och underlätta socialdemokraternas frammarsch till förstakammarmajoritet och därmed till den ograverade makten, måste frågan om regeringssamverkan för bondeförbundet självt te sig som ett utslag av dödsförakt, även om partiet skulle ha hopp om att som tack för hjälpen få »den okände bondens» grav redd under den socialdemokratiska triumfbågen. Hur angeläget det än kan vara, att t. ex. försvarsdepartementet just nu ej överlåtes åt hr Vennerström, kvarstår dock att placerandet av bondeförbundare i kritiska departement skyddar socialdemokratien från eventuella borgerliga opinionsstormar; Kullenbergstorp kallade en gång i tiden verkens politiska fullmäktige för paraplyer, och det uttrycket är även här tillämpligt och talande. Exempler från Danmark, där Munchs radikaler bildat en betäckning för Stauning, motsäga dessutom uppfattningen, att det skulle vara en uppoffring från socialdemokraterna att ordna koalitioner; borgerligheten har i Danmark steg för steg trängts tillbaka, och socialismen tycks där vara på

väg att bli nästan lika mäktig som nationalsocialismen i Tyskland. Fördelarna av regeringssamverkan måste vägas mot dylika risker att »permanent» socialismen som ledande parti.

Det vore också sorglöst att underskatta faran av en fast allians mellan tvenne klasspartier. Vi berörde på samma plats i vårt förra häfte problemet »arbetare och bönder» och skola endast upprepa, att varje tendens till klasspolitisk orientering innebär obestridliga vådor — ledarnas vilja att vidga horisonten må sedan vara hur ärlig som helst. Två framtidsperspektiv öppnas, det ena av lika farlig beskaffenhet som det andra. Dels måste två klasspartiers organiserade samverkan i bästa fall omedvetet leda till att utanförstående, »tredje man», få sitta emellan. Dels kan fackföreningsmentaliteten under samarbetets gång allt starkare smitta jordbrukarnas producentorganisationer. Vi löpa med andra ord risken att få tvenne jättetruster, som slå sig ihop till en kartell och i yttersta fall med röstsedelns makt ta makten i samhället. Samtidigt härmed kan även gammal svensk bonde-tradition, sådan denna uppbars av den för hastigt bortgångne bondeförbundsledaren Johansson i Kälkebo, gå mot sitt utplånande. Vi påstå ej, att utvecklingen ovillkorligen måste löpa efter dessa linjer, ej heller att dessa hotande tendenser under andra förhållanden skulle kunna avvärjas. Men så mycket måste stå klart, att klasspartiallianser ej enbart ha en romantisk sida.

Vid bedömning av framtidsutsikterna finns det bland många borgerliga en benägenhet att se en säkerhetsgaranti däri, att socialdemokraterna hyvat över relingen mycket av ballasten från den utopiska tiden och visat mästerskap i den realpolitiska kompromissens konst. Det är en oavvislig skyldighet att med tillfredsställelse registrera alla tecken, som ge hopp om ökad ömsesidig förståelse och stegrad gemenskapskänsla. Men det är lika viktigt att varna de många, som nästan yrkesmässigt vilja tyda allt till det bästa. En aggressiv socialism är kanske lättare att komma till rätta med än en försiktig och smygande, ty den förra utmanar, medan den senare insöver. Exc. Hanssons i tal och skrift inhamrade »omdanning» av samhället kommer säkerligen att ske mera omärkligt under lugna förhållanden, men den kan komma snabbt och omfångsrikt i tider av kriser, då radikala krav explosivt resas och den borgerliga motståndskraften är som svagast. Radikala pådrivare skola helt visst alltid veta att anmäla sig, fastän deras schlagers tills vidare kunna orkestreras till douce

musik. Ju beskedligare borgerligheten blir, desto friskare blir aptiten på »omdaning». Den nuvarande rättslösheten i det nyss genomborgerliga Frankrike är det färskaste exemplet på den snabbhet, varmed även oanade händelser kunna utveckla sig.

En stabiliserad socialdemokratisk regim rubbar balansen i svenskt statsliv. Däri ligger den hotande utvecklingens största allvar. Den gamla ståndrepresentationen var för sin tid inseglet på att inga större grupper skulle ställas utanför inflytandet i det samhälle, som alla ägde gemensamt och alla varit med om att dana. För sin tid uttryckte den gamla tvåkammardualismen samma strävan att ge utrymme åt olika stora samhällsgrupper i statsarbetet. Arbetarnas inlemmande i statslivet som ett nödvändigt erkännande av deras samhällsinsatser skedde säkerligen för långsamt och för misstroget. Men sedan introducerandet väl skett, kan ingen göra gällande, att den svenska socialdemokratien som arbetarklassens mandatarie ställts utanför samarbetet; under de senaste nitton åren ha socialdemokraterna trots sin minoritetsställning fått helt eller delat inneha regeringsmakten elva år, och denna tid skulle ha varit ändå längre, om de ej själva, utan att vara bortmotade, ibland funnit det opportunt att bryta upp. I längden måste lojaliteten och tålmodet utsättas för alltför vådliga påfrestningar, om all den arbetsvilja och duglighet, som svensk borgerlighet inrymmer, skulle få sin enda utlösning i att driva en vanmäktig opposition mot ett allenarådande klassparti. Förvisso inse de socialdemokratiska ledarna själva, att en faktisk klassdiktatur står i strid både mot våra historiska traditioner och mot andan i en sann folkstyrelse. För att undgå ödesdigra förvecklingar ligger det därför djupast sett i socialdemokratiens eget välförstådda intresse att den icke växer sig oövervinnelig. Ty för arbetarklassen kan blotta maktbegäret ytterst ej vara viktigare än medborgarnas lugn, trivsel och samhörighetskänsla under alla goda krafterns samverkan oberoende av parti och klass.

Valutgången och utvecklingstendensen måste framtvinga en fördomsfri, intensiv borgerlig självprövning. De framtidsperspektiv, vi ovan tecknat, ha avsiktligt gjorts mörkare än framtiden ovillkorligen behöver gestalta sig. Men vi ha funnit det bjudande nödvändigt att låta den kommande idédiskussionen baseras på föreliggande riskmoment, ej på invand oförbätterlig optimism enligt receptet: kommer tid, kommer råd. Godtrogenhetens tid är förbi — regenerationens tar vid.